

אומות העולם והמקדש

- א. קרבנות ותפילה – עבודת ה'
- ב. הציווי בקרבנות ותפילה
- ג. קרבנות לפני מתן תורה
- ד. קרבנות הגוי
- ה. הגויים בבתי המקדש השונים
- ו. כניסת גויים למקדש
- ז. חג הסוכות
- ח. בית המקדש השלישי
- ט. סיכום

הצפייה לבניין בית המקדש ולחידוש עבודת הקרבנות היא מרכיב מרכזי ביהדות. ננסה לבחון מה מקומן של אומות העולם בעניין זה. האם הקמת בית המקדש וחידוש העבודה בו הוא רק 'אינטרס' ישראלי או שמא אינטרס בינלאומי. וכיצד אנו צריכים להתייחס לגויים שיבואו להסתופף בחצרות בית ה'. בתוך כך ננסה לבאר מה היחס בין עבודת הקרבנות לשאר מצוות התורה.

א. קרבנות ותפילה – עבודת ה'

את המצוות שבין אדם למקום ניתן לחלק לשני סוגים: מצוות שיסודן קיום ציווי ה', ואלמלא נצטוונו בהן לא היינו יכולים להעלות על דעתנו את קיומן (כגון שופר ולולב וכדו'); ומצוות שאע"פ שאף הן ציווי א-לוהי, יסודן נטוע ומושרש בכמיהת האדם להתקרב לבוראו ולדבקה בו. בסוג זה נכללים התפילה, הקרבנות וההשתחויה¹. המצוות ששורשן בכמיהת האדם לבוראו נקראות "עבודה", כי הן מבטאות את מערכת היחסים בין האדם לבוראו – כעבד השייך לבוראו וחפץ בקרבתו:

עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בככורות, משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים... (משנה, זבחים יד, ד)

גם התפילה נקראת 'עבודה', או בלשון הירושלמי 'פולחן':

---

1. בעולם המודרני טבע אנושי זה לא בא לידי ביטוי, ונטייה טבעית להקרבת קרבן לה' והשתחויה התחלפה בתפילה. חז"ל מספרים שאנשי כנסת הגדולה בקשו מהקב"ה שיצר עבודה זרה ייעלם ויחד אתו נעלמה התשוקה הטבעית להקרבת קורבנות.

כתיב (דברים יא, יג): "לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם", וכי יש עבודה בלב? ואיזו – זו תפילה. וכן הוא אומר (דניאל ו, יז): "אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישזבינך", וכי יש פולחן בבבל? ואיזו – זו תפילה. (ירושלמי ברכות פרק ד)

ואף הרמב"ם קרא לספר מהי"ד-החזקה העוסק בהלכות הכלליות של הקרבנות בשם 'עבודה' (ואת ההלכות השייכות לקרבנות מסוימים כינס בספר 'קרבנות').

יסוד זה מתבאר בדברי הרב קוק ב'מצות ראייה', שכתב שלמרות ש"מצוות אינן צריכות כוונה", כלומר שחיסרון כוונה אינו מעכב את קיומן בדיעבד, במצוות התפילה ובהקרבנות קרבנות אין הדבר כן והעושה אותן ללא כוונה "אין לו שכר כלל":

"אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים" הוא תנאי עקרי שיכוין אדם לבו לשמים, דבלא כונה לשמים אין לו שכר כלל... אבל כשאינו נתכוין בקרבנות לשי"ת שיהיה לו נחת־רוח ושמקריב לשמו ודאי אין לו שכר כלל. ובזה י"ל דחמירי קובנות משאר מצוות, דבקרבנות כפל קרא ב' פעמים "ריח ניחוח", והיינו לשם נחת־רוח למי שאמר והיה העולם לעשות רצונו. והכי נמי תפילות ותחנונים שעומדים במקום קרבנות, י"ל דאם אינו מתכוין בהם אין לו שכר כלל דעיקרם היא הכונה...

וזאת משום שקרבנות ותפילה יסודם בפניית האדם לבוראו, ולכן עשייתם בכוונה אינה ערך־מוסף, אלא 'גופה של מצווה'.

דברים אלו מבוארים בדברי ר' חיים מבריסק, שקבע שלהבדיל מ'כוונת פירוש המילים' בתפילה, שהיא 'דין מדיני מצוות התפילה', 'כוונת הלב' בעמידת האדם אל מול בוראו בתפילה הנה חלק אינטגרלי "מעצם מעשה התפילה", ובלעדיה אין זה מעשה תפילה כלל:

נראה לומר דתרי גווני כוונות יש בתפילה, האחת כוונה של פירוש הדברים, ויסודה הוא דין כוונה, ושנית שיכוון שהוא עומד בתפילה לפני ד'. כמבואר בדבריו פ"ד שם ז"ל "ומה היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו עומד לפני השכינה". ונראה דכוונה זו אינה מדין כוונה רק שהוא מעצם מעשה התפילה, ואם אין לבו פנוי ואינו רואה את עצמו שעומד לפני ד' ומתפלל אין זה מעשה תפילה, והרי הוא בכלל מתעסק דאין בו דין מעשה. (חידושי ר' חיים הלוי, תפילה ונשיאת כפים פרק ד)

ב. הציווי בקרבנות ותפילה

אמנם, על אף שעיקרם של התפילה והקרבנות הוא "עבודת הלב", יש בהם רובד נוסף של ציווי א-לוהי.

לדעת הרמב"ם מצוות תפילה היא מדאורייתא:

והמצוה החמישית היא שצונו לעבדו יתעלה וכבר נכפל צווי זה פעמים, אמר "ועבדתם את י"י אלהיכם" ואמר "ואותו תעבדו" ואמר "ואותו תעבדו" ואמר "לעבדו" ... ולשון ספרי: "ולעבדו – זו תפילה". (ספר המצוות, מצות עשה ה)

אמנם הרמב"ן בהשגות חולק שם ואומר שמצוות תפילה היא רק מדרבנן. אך ר' חיים מבריסק כותב **שעצם מעשה התפילה**, עניינה וקיומה, הוא מדאורייתא גם לדעת הרמב"ן:

אבל יש להוסיף עוד, לדעת הרמב"ם דחובת התפלה ומצותה הוא מדין תורה. ואפילו להחולקים על הרמב"ם, היינו רק בחיובה, אבל קיומה וענינה הוי לכו"ע (חידושי ר' חיים הלוי, שם) מדין תורה.

כלומר, התורה מייחסת ערך למושג התפילה ומגדירה אותה כ"עבודת ה'", אף אם איננה 'מצווה' במובן של ציווי וחיוב. אותה "עבודה" שאיננה תלויה בציווי, היא הפנייה היסודית והטבעית של האדם לבוראו, ועל כן היא חלה גם לפני מתן תורה.²

במעלין בקודש גיליון י"ד הציע הרב מיכאל אברהם ביאור מחודש לכלל בהלכות קודשים – שמצוות התורה אינן מעכבות אלא אם כן שנה עליהן הכתוב לעכב. הוא טוען שבקרבנות, כמו בתפילה, יש ערך למעשה גם אם הוא לא נעשה לפי כללי ההלכה. ראיה לכך מהגמרא ברכות (כו ע"א) שמי שהתפלל לאחר זמן תפילה – "שכר תפילה יהבי ליה, שכר תפילה בזמנה – לא יהבי ליה" ומדוע מקבל הוא שכר תפילה, והלא לא קיימה כראוי? ומבאר הרב מיכאל אברהם שמצוות התורה להתפלל אינה עוקרת את רצון הטבעי שבתפילה, אלא רק מוסיפה עליו. לכן המתפלל אחר זמן תפילה, קיים את המהות של התפילה. ומסתבר שכך הוא הדבר גם בעבודת הקרבנות. אדם שהקריב קרבן באופן אינטואיטיבי, מתוך רגש טבעי שלו, הרי יש כאן עבודת ה', וגם אם הוא עשה זאת שלא על פי ההלכה בפועל הייתה כאן 'עבודה'. לכן פרטי ההלכה בקודשים אינם מעכבים (אא"כ שנה עליהם הכתוב לעכב), כי גם אם לא קיימה מצוות התורה סוף סוף נעשתה 'עבודה' שיש לה ערך גם ללא הציווי. מה שאין כן בשאר מצוות, שאם לא התקיים הציווי אין למעשה כל ערך.

אמנם, בניגוד לתפילה, שהיא "עבודה שבלב" (מכילתא דרשב"י כג, כה), ולכן נאמר לגביה (ברכות כא ע"א): "ולוואי שיתפלל אדם כל היום כולו" – תפילת נדבה – וניתן לאומרה בכל לשון (סוטה לג ע"א); בקרבנות שהם עבודת המעשה, הגבילה התורה וקבעה כללים ברורים ומדויקים למעשה הרצוי, ולפעולות הפוגמות ופוסלות אותו (בכך ששנה

---

2. אמנם חז"ל אומרים שהאבות קיימו את כל התורה כולה, אבל למעשיהם לא הייתה משמעות הלכתית, ואולי זו הסיבה שהתורה לא כתבה זאת.

עליהם הכתוב לעכב, או בדרכים אחרות) – איסור במות, פסול עבודה בזר, בבעל מום ובמחוסר בגדים ועוד.³

ג. קרבנות לפני מתן תורה

התפיסה שיסוד עבודת הקרבנות קודם לציווי ונובע מכמיהת האדם לעבוד את בוראו, עולה גם מעיון בספר בראשית (שכולו טרם מתן תורה).

אדם הראשון הקריב קרבן כשנברא:

ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא, ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא. (רמב"ם, בית הבחירה ב, ב)

כלומר, זוהי תנועת נפש טבעית ראשונית, שאינה תלויה ציווי. ומעיר על כך הרב חיים קניבסקי בספרו 'דרך חכמה': "לא מצאתי במדרש שמיד שנברא הקריב, והרמב"ם כתב זאת מסברא". כלומר הקרבת הקרבן היא אינסטינקט טבעי, כשם שתינוק כשנולד נושם, בוכה ויונק, מייד עם לידתו.

גם בניו של אדם הראשון, קין והבל, הולכים בדרך זו:

ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ל' ה'. והבל הביא גם הוא מבכרות צאנו ומחלבהן... (בראשית ד, ג-ד)

כך גם אחר המבול, עם חידוש העולם מחורבנו, הדבר הראשון שנח עושה בצאתו מן התיבה הוא הקרבת קרבן, כמו אדם הראשון בעת בריאתו.

ויבן נח מזבח לה', ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהר ויעל עלת במזבח: וירח ה' את ריח הניחח, ויאמר ה' אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם... (בראשית ח, כ"א)

גם אברהם יצחק ויעקב ממשיכים בדרך זו, בונים מזבחות ומקריבים קרבנות. אצל האבות מוזכרת גם תפילה, וחז"ל מייחסים לאבות את תיקון שחרית מנחה וערבית, אך הכתוב ממעט לעסוק בכך, יש יותר אזכורים של בניית מזבח והקרבת קרבן מאשר תפילות.

3. בתוון שבין עבודת התפילה שלא הוגבלה ובין עבודת הקרבנות שפרטיה קבועים ומוגדרים, נמצאת מצוות השתחווייה. השתחווייה היא אמנם פעולה מעשית, וביחס לעבודת הלב שבתפילה היא מוגדרת בפרטיה (איסור השתחווייה על אבן משכית מחוץ למקדש), אך אינה קבועה בכללים ברורים כעבודת הקרבנות.

ד. קרבנות גוי

במתן תורה השתנה מעמדו של עם ישראל, ואילו אומות העולם לא עברו כל שינוי. מסתבר, שקרבנות ותפילה, שיסודם במהותו של האדם, ימשיכו לנהוג בבני נח גם בזמן הזה באותו אופן שנהגו קודם. וכך מבואר בברייתא המובאת בגמרא במסכת זבחים, שנכרים בזמן הזה רשאים להמשיך להקריב קרבנות כמו לפני הקמת המשכן:

עד שלא הוקם המשכן הבמות מותרות ועבודה בכורות והכל כשרין להקריב בהמה חיה ועוף זכרים ונקבות תמימין ובעלי מומין טהורין, אבל לא טמאין. והכל קרבו עולות. ועולה שהקריבו בני ישראל במדבר טעונה הפשט וניתוח. ונכרים בזמן הזה רשאים לעשות כן. (זבחים קטו ע"ב)

ואכן, הגויים אינם מצווים במצוות עשה,⁴ אבל הם יכולים להתקרב לבורא ע"י קרבן ותפילה. אפשרות זו קימת גם היום. וכך פסק הרמב"ם שגוי יכול בכל מקום שהוא לבנות במה ולהקריב עליה קרבן. ליהודי אסור לסייע לו בגלל איסור במות אבל מותר ללמד אותו איך להקריב:

והגויים מותרין להקריב עולות לשם בכל מקום. והוא שיקריבו בכמה שיבנו... ומותר להורות להם וללמדם היאך יקריבו לשם האל ברוך הוא. (רמב"ם, מעשה הקרבנות יט, טז)

היסוד הרעיוני של שייכותם של הגויים בעבודת הקרבנות רמוז בכמה מקומות בחז"ל אשר קושרים את עבודת המקדש והקרבנות לבריאת העולם, עוד בטרם הופעת אור ישראל בעולם. בגמרא בע"ז (ח ע"א) נאמר שאדם הראשון הקריב קרבן למחרת בריאתו. וכן במדרש איתא "אדם ממקום כפרתו נברא" (בראשית רבה יד, ח), כלומר מן האדמה של מקום "מזבח האדמה", ומכאן שהזיקה שלו לקרבנות מוטבעת בו מעצם יצירתו. כך גם לגבי מוקד המקדש – קודש-הקודשים נאמר בתוספתא (יומא ב יד): "אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתייה נקריה, גבוהה מן הארץ שלוש אצבעות, שמתחילה היה עליה ארון נתון... ר' יוסה אומר: ממנה נשתת העולם". העובדה שאדם הראשון, אבי כל האנושות נברא ממקום המזבח, ושלבן השתייה שבקודש-הקודשים ממנה הושתת כל העולם, מלמדת אותנו שבית המקדש הוא בעל משמעות לכל אומות העולם ולא רק לעם ישראל.

עולה ושלמים בקרבנות הגוי

אמנם להבדיל מישראל שיש אצלם מציאות של קרבנות חובה, אצל הגויים קיימים רק קרבנות נדבה, שהרי הגויים אינם מצווים כלל על מעשה הקרבנות.

---

4. שבע מצוות בני נח הן מצוות לא תעשה: איבר מן החי, ברכת ה', גזל, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. החיוב היחיד הוא דינים, שאין זו מצוה בין אדם למקום אלא חיוב לנהל מדינה מתוקנת.

גם בבית המקדש מקבלים קרבנות מגויים. במסכת מנחות מובאת ברייתא שבה נחלקו רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא אלו קרבנות נדבה רשאים הגויים להביא לבית המקדש:

”איש” – מה ת”ל ”איש איש”? לרבות את העובדי כוכבים שנודרין נדרים ונדבות כישראל. ”אשר יקריבו לה’ לעולה” – אין לי אלא עולה, שלמים מנין? תלמוד לומר: ”נדריהם”. תודה מנין? תלמוד לומר: ”נדבותם”. מנין לרבות העופות והיין והלבונה והעצים? ת”ל: ”נדריהם” – לכל נדריהם, ”נדבותם” – לכל נדבותם. א”כ מה ת”ל ”עולה”? עולה – פרט לנזירות, דברי ר’ יוסי הגלילי; ר”ע אומר: אשר יקריבו לה’ לעולה – אין לי אלא עולה בלבד. (מנחות עג ע”ב)

לדעת ר”ע גוי רשאי להקריב רק עולת נדבה, ואילו ר”י הגלילי סובר שהם רשאים להקריב גם שלמי נדבה.

בברייתא לעיל כתוב: ”והכל קרבו עולות”, ובהמשך הגמרא שם (קטז ע”א) ישנה מחלוקת האם בני נח הקריבו גם שלמים או רק עולות.⁵

ה’שפת אמת’ (שם) קושר בין שתי המחלוקות, וכותב שמי שאומר שבני נח הקריבו שלמים סובר שגם בבית המקדש מקבלים מהם שלמים (כרבי יוסי הגלילי), ומי שאומר שבני נח הקריבו רק עולות סובר שגם בבית המקדש מקבלים מהגויים רק עולות (כר”ע).⁶

הרמב”ם פסק כר”ע:

אבל הגויים אין מקבלים מהן אלא עולות בלבד שנאמר ”ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם” אפילו עולת העוף מקבלין מן הגוי אע”פ שהוא עובד ע”ז. אבל אין מקבלין מהן שלמים ולא מנחות ולא חטאות ואשמות. וכן עולות שאינן באות בנדר ונדבה אין מקבלים אותן מן הגויים כגון עולת יולדת וכיוצא בה מעולות שאינן באות משום נדר ולא משום נדבה. (רמב”ם, מעשה הקרבנות ג, ב)

מה ההבדל בין עולה לשלמים? ומדוע גוי לא רשאי להקריב שלמים?

פולחן לבורא עולם שייך בכל אדם, הרגש הטבעי לקחת דבר ולהעלות אותו כליל על המזבח אינו מיוחד לעם ישראל. לכן אם גוי נדב עולה והביאה למקדש מקבלים הימנו. לעומת זאת **בשלמים** קיים רובד נוסף שאינו שייך אצל הגויים. אימורי השלמים מוקטרים על גבי המזבח, אבל את שאר בשר הקרבן אוכלים הכוהנים והבעלים. הבשר נאכל בטהרה

5. מפשטי המקראות נראה שהקרבנות שהוקרבו בספר בראשית היו עולות. אצל נח ובעקידת יצחק הדבר מפורש: ”ויעל עולות במזבח”; ”והעלהו שם לעולה”. אמנם, אצל יעקב כתוב: ”ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק” (בראשית מו, א), וראה ברמב”ן שם שמבאר שלמרות שהאבות הקריבו רק עולות יעקב הקריב שלמים.

6. ראה שם אחרונים אחרים שחילקו בין הקרבה של גויים בבמה להקרבה במקדש. אבל הרמב”ם פסק שהן בבמה והן במקדש גויים מקריבים עולות.

ובמקום קדוש (בירושלים) ואכילה זו היא חלק מתהליך הקרבת הקרבן שבו האדם שותף באכילה משולחן גבוה. עבודת ה' שמתבטאת באכילתו של האדם שייכת רק בישראל ולא לאומות העולם.⁷

יש להדגיש שגם כשגוי מקריב קרבן הוא לא נחשב כ'בעלים' של הקרבן אלא כמביאו בלבד.

ה. הגויים בבתי המקדש השונים

ננסה לסקור בקצרה את מידת הקשר שהייתה לגויים למקדשים השונים בעבר.

משכן – המשכן נבנה ע"י עם ישראל, ולאומות העולם לא היה כל קשר אליו בכל גלגוליו השונים במדבר ובארץ ישראל.

בית ראשון – את בית ראשון בנה שלמה המלך. לגויים לא היה כל חלק ביזמה או שותפות בבניין. (חירם מלך צור רק סייע). שלמה המלך ראה את בית המקדש כמקום המיועד גם לאומות העולם **לתפילה**, ואכן בתפילתו מבקש שלמה מה' שיקבל את תפילות הנכרים הבאים למקדש להתפלל בו:

וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך. כי ישמעון את שמך הגדול ואת ירך החזקה וזרעך הנטויה ובא והתפלל אל הבית הזה. אתה תשמע השמים מכוון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל עמי הארץ את שמך ליראה אתך כעמך ישראל ולדעת כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי. (מלכים א' ח, מא"ג)

אמנם שלמה אינו מזכיר את האפשרות שהגויים יבואו לבית המקדש להקריב קרבנות.

למעשה, בכל ימי בית ראשון לא שמענו על קשר חיובי בין אומות העולם והמקדש, אלא רק ברצון לפגוע במקדש או לקחת את אוצרותיו.

בית שני – בבית שני המצב היה שונה. הבית נבנה ביוזמתו של כורש מלך פרס, כפי שמבואר בספר עזרא:

ובשנת אחת לכורש מלך פרס לכלות דבר ה' מפי ירמיה העיר ה' את רוח כרש מלך פרס ויעבר קול בכל מלכותו וגם במכתב לאמר: כה אמר כרש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם אשר

7. ראה: הרב קוק (אורות הקודש ג עמ' רצד): "מחשבות עמוקות וחודרות בדבר קדושת האכילה.... הוא רק נחלתן של ישראל".

המהרש"א שם מסביר שהשלמים באים לשים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים והדבר נעשה על ידי אכילתם משולחן גבוה, ואין הקב"ה רוצה שהגויים יאכלו משולחנו.

ביהודה: מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל לירושלם אשר ביהודה ויבן את בית ה' אלהי ישראל הוא האלהים אשר בירושלם... והמלך כורש הוציא את כלי בית ה' אשר הוציא נבוכדנצר מירושלם ויתנם בבית אלהיו: ויוציאם כורש מלך פרס על יד מתרדת הגזבר ויספרם לששבצר הנשיא ליהודה: (עזרא א א'ח)

מהן ההשלכות הרוחניות של מציאות זו? נראה שבשאלה זו נחלקו ר"ל ורבי יוחנן:

ריש לקיש הוי סחי בירדנא, אתא רבה בר בר חנה יהב ליה ידא. אמר ליה: אלהא! סנינא לכו, דכתיב "אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז", אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא – נמשלתם ככסף, שאין רקב שולט בו, עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו. כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה: לאו היינו טעמא, אי נמי סליקו כולהו בימי עזרא לא הוה שריא שכינה במקדש שני, דכתיב "יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם". אף על גב דיפת אלהים ליפת – אין השכינה שורה אלא באהלי שם. (יומא ט ע"ב)

ופירש רש"י שם:

אף על פי שיפת אלהים ליפת – שזכו פרסיים לבנות בית שני, אין שכינה שורה אלא במקדש ראשון שבנה שלמה, שבא מזרעו של שם.

רבי יוחנן אומר שהשכינה שורה רק באהלי שם, לכן מכיוון הפרסיים יזמו את הקמת בית המקדש לא שרתה בו שכינה. לשיטתו גם אילו היו עולים כל ישראל בימי עזרא לארץ, לא הייתה שורה בו שכינה, כיוון שהיוזמה הראשונית לבניין המקדש הייתה של כורש. ואכן זמן קצר אחרי תחילת בית שני פסקה הנבואה ונחתם התנ"ך.

ר"ל חולק ואומר שלמרות שהיוזמה הייתה של כורש, אילו היו כל ישראל עולים לארץ הייתה השכינה שורה במקדש השני. נראה שאילו היו כל ישראל עולים לארץ ובונים את המקדש, היה המקדש נחשב ל'אהלי שם' ולא הייתה משמעות לקריאה הראשונית של כורש. אמנם, אף שהיוזמה הייתה של כורש ורוב העם לא עלה, הקפידו בוני המקדש שרק יהודים יעסקו במלאכת הבניין,⁸ גם במחיר של עיכוב בבניין הבית:

וישמעו צרי יהודה ובנימן כי בני הגולה בונים היכל לה' אלקי ישראל: ויגשו אל זרבבל ואל ראשי האבות ויאמרו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלקיכם אנחנו זבחים מימי אסר חדן מלך אשור המעלה אתנו פה: ויאמר להם זרבבל וישוע ושאר ראשי האבות לישראל לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו כי אנחנו יחד נבנה לה' אלקי ישראל כאשר צונו המלך כורש מלך פרס. (עזרא ד' א' ג)

8. החתם-סופר (תורת-משה על ויקרא) אף מוסיף ואומר שמאז חידוש בניין המקדש ע"י הורדוס, שהוא עצמו היה עבד, נעשתה התורה ככמה תורות ורבו המחלוקות בישראל.

ו. כניסת גויים למקדש

אנו מצווים לעלות לרגל שלוש פעמים בשנה ולהיראות את פני ה' בעזרה. מי שמקריב קרבן חייב להיכנס לעזרה כדי לסמוך את ידיו על ראש הקרבן. לגויים מותר להיכנס להר הבית אבל אסור להיכנס לשטח שמסביב לעזרה – לחיל.⁹

החיל מקודש ממנו שאין עובדי כוכבים וטמא מת נכנסים לשם. (משנה, כלים א, ח)

סביב החיל היה סורג שהגביל את כניסת הגויים. בירושלים בימי הבית השני הוצבו שלטים ביוונית המזהירים בעונש מוות לגוי שיעבור את הסורג.¹⁰ (שלט זה מלמד שגויים רבים באו אל המקדש והיה חשש שיכנסו למקומות האסורים להם).

ז. חג הסוכות

תמידים ומוספים הם קרבנות חובה המוטלים על הציבור, ונקנים מכספי מחצית השקל. משום כך ודאי שנוכרי אינו יכול להיות שותף בהקרבתם, ולמרות זאת רואים חז"ל את פרי החג כבאים לכפר על אומות העולם.

אמר רבי אליעזר: הני שבעים פרים כנגד מי? כנגד שבעים אומות. פר יחידי למה?
כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו: עשו לי סעודה גדולה. ליום
אחרון אמר לאוהבו: עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך. אמר רבי יוחנן: אוי
להם לגויים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו, בזמן שבית המקדש קיים – מזבח מכפר
עליהן, ועכשיו מי מכפר עליהן? (סוכה נה ע"ב)

בחג ראשון של סוכות אנו קוראים בהפטרה את נבואת זכריה המתייחסת לחג הסוכות לעתיד לבוא. מהנבואה עולה שכל הגויים יהיו חייבים לבוא להשתחוות לה' במקדש. ומי שלא יגיע ייענש על כך.

והיה כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלם ועלו מדי שנה בשנה להשתחות למלך
ה' צבאות ולחג את חג הסוכות: והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ אל ירושלם
להשתחות למלך ה' צבאות ולא עליהם יהיה הגשם: ואם משפחת מצרים לא תעלה
ולא באה ולא עליהם תהיה המגפה אשר יגף ה' את הגוים אשר לא יעלו לחג את חג
הסוכות: זאת תהיה חטאת מצרים וחטאת כל הגוים אשר לא יעלו לחג את חג
הסוכות: (זכריה יד, טרי"ט)

9. לגבי שטחו של החיל ראה: מעלין בקודש יד ו-כז.

10. בשנת תרל"א נמצא שלט צפונית למקום המקדש שעליו כתוב ביוונית וברומית: "איש נכרי לא ייכנס לפנים מן המחיצה המקיפה את המקדש, ולחצר המוקפה. ומי שייתפס יתחייב בנפשו ודינו למיתה".

בניגוד לחג הפסח שמציין את יציאת עם ישראל ממצרים והיווצרותו של עם ישראל (ולכן בקרבן פסח נאמר במפורש "כל בן נכר לא יאכל בו") – חג הסוכות מציין את היציאה מגבולות בית הקבע, ובו אנו מציינים את ההשפעה של ישראל על כל האומות.¹¹

השפת-אמת רואה בזה תהליך אחד הפותח בנבדלות (פסח), המאפשרת את קבלת התורה (שבועות), שמטרתה הסופית היא קירוב האומות ביתר שאת (סוכות):

בפסח זמן חירותינו שהבדילנו השי"ת מן התועים. ואח"כ זמן מתן תורתנו. ואח"כ בכח התורה צריכין בני ישראל לתקן ולקרב גם כל האומות. ולכן בסוכות ע' פרים... אבל עתידים בני"י לזכות את כל העולם. כי הם יצאו מן הכלל ללמד על הכלל כולו. (שפת אמת, תרנ"ח ד"ה 'איתא')

מאידך, הגמרא במסכת עבודה זרה, רואה במצוות הסוכה את המבחן בו מתברר ההבדל בין ישראל לאומות העולם.

אמרו לפניו: רבש"ע, תנה לנו מראש ונעשנה, אמר להן הקדוש ברוך הוא שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת? אלא אף על פי כן, מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה. ומי מצית אמרת הכי? והא אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב: "אשר אנכי מצוך היום?" היום לעשותם – ולא למחר לעשותם, היום לעשותם – ולא היום ליטול שכר! אלא, שאין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו. ואמאי קרי ליה מצוה קלה? משום דלית ביה חסרון כ"ס. מיד כל אחד [ואחד] נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא... (עבודה זרה ג ע"א)

הרב שלמה גורן מבאר בשם הרב קוק מדוע דווקא במצוות סוכה ניכר ייחודם של ישראל, ומדוע דווקא בה מבעטים אומות העולם. זאת, משום שאומות העולם יכולים להזדהות רק עם מצוות בעלות תוכן דתי פולחני מובהק, כגון תפילה וכדו', ואילו היו נבחנים בה לא היו מבעטים בה אפילו אם הייתה קודרת החמה עליהם. אולם מצוות סוכה, שתוכנה הוא "תשבו כעין תדורו", כלומר עבודת ה' ע"י אכילה ושינה ופעולות טבעיות וגשמיות – זאת אין הגויים יכולים להכיל.¹²

כדי ליישב את הסתירה בין הצדדים ההפוכים של חג הסוכות ביחס לאומות העולם, נראה שיש להבחין בין עולם הקרבנות שאינו זר לאומות העולם ובהחלט ראוי להקריב

11. זוהר כרך א (בראשית) פרשת ויחי (רכא ע"א): "אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי' אלהיו, עד כאן חדוותא דכלא חדוותא דאושפיזין ואפילו אומות העולם חדוותא ומתברכין מנה ועל דא קרבנין בכל יומא עלייהו לאטלא עלייהו שלם ויתברכון מינן".

12. בדרך דומה הסברנו מדוע גוי יכול להקריב עולה ולא שלמים.

פרים כנגד אומות העולם ולחייב אותם לבוא למקדש להשתחוות לה', ובין עולם המצוות המיועד רק לעם הנבחר.

השפת-אמת מסביר את הקשר בין שני קטבים אלו וכורך את היכולת של עם ישראל להקריב עבור אומות העולם ולזכותם, בנבדלות של עם ישראל בקיום המצוות.

בסוכות נבדלין בני" מן האומות ע"י מצות הסוכה שהיא דירה מיוחדת לכל האזרח בישראל כו'. ולכן דוקא בחג מקריבין ע' פרים מול ע' אומות. לומר דכל מה שבני" נבדלין לעצמם מזכין ג"כ לכל העולם. וכמו כן בביהמ"ק שהיו נבדלין בני" האירו גם לכל העולם. וכן איתא במד' אלו היו האומות יודעין כמה ביהמ"ק טוב להם היו מעטרין אותו בזהבים ע"ש. וכן מצינו באאע"ה שביקש לקרב כל העולם אל הקדוש ברוך הוא ואמר לו לך לך כו'. וכשתהי' נבדל בפ"ע ע"ז ונברכו כך כל משפחות האדמה. כמ"ש מזה בחי' תורה של א"ז ז"ל ע"ש פ' וירא.

(שפת אמת דברים לסוכות תרס"ד)

דווקא הייחודיות והנבדלות של עם ישראל והיותנו "עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב" ודווקא בעטיין של המצוות המיוחדות ומבדילות את עם ישראל – מתאפשר לנו למלא את תפקידנו בעולם ולהביא דרך המקדש ברכה לעולם כולו. הדבר בא לידי ביטוי מובהק בחג הסוכות, שבו מודגשת הנבדלות של עם ישראל בישיבה בסוכה – 'צלל דמהימנותא' המיוחד לישראל,¹³ ודווקא משום כך דווקא בחג זה מצווים אנו להקריב 70 פרים כנגד אומות העולם.

ה. בית המקדש השלישי

לאור הדברים לעיל מה מאירים דברי המדרש העומד על כך שאומות העולם (עדיין) לא מבינים את גודל הברכה שיש במקדש עבור העולם כולו.

א"ר יהושע בן לוי: אילו היה אומות העולם יודעים מה היה המקדש יפה להם, קסטריות היו מקיפים אותו כדי לשומרו, שהיה יפה להם יותר משל ישראל, שכן שלמה סדר תפלה (מלכים א ח) "וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא" וכתוב (שם) "ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי". אבל כשהוא בא אצל ישראל מה כתיב (דה"ב ו): "ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו", אם היה ראוי לו היה נותן לו ואם לאו לא היה נותן לו...

מדרש זה נכתב בעקבות חורבן הבית ע"י אומות העולם, והוא פונה בטרונאי עליהם שאילו היו מבינים את ערכו, לא זו בלבד שלא היו מחריבים אותו, אלא אף היו משתדלים לשמור

13. פרי צדיק סוכות אות ט' איתא בזוה"ק ח"ג ק"ג א' ע"פ כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. מאן דאיהו מגזעא ושרשא דישראל יתיב תחות צלא דמהימנותא.

עליו, מפני שהוא "יפה להם (=מועיל להם) אפילו יותר ממה שהוא מועיל לישראל", כי תפילתם מתקבלת בו שלא על פי מעשיהם.

מכלל לאו אתה שומע הן – שכאשר יתפכחו אומות העולם מטעותם, עתידים הם לרצות בבניינו, שהרי "יפה הוא להם".

כמובן שהרצון לבניין המקדש צריך להתעורר תחילה מבית. ככל שנתעורר לכך אנו ונברר ונגלה את רצוננו בבניין המקדש, כן יתברר ויתגלה רצון זה גם אצל אומות העולם.

נביאי ישראל התנבאו על הימים בהם אור בית המקדש יאיר לעולם כולו:

הדבר אשר חזה ישעיהו בן אמוץ על יהודה וירושלם: והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים: והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם: ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה. (ישעיהו ב, אד)

ובני הנכר הנלויים על ה' לשרתו ולאהבה את שם ה' להיות לו לעבדים כל שמר שבת מחללו ומחזיקים בברייתו והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי עולתיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים. (ישעיהו נו, רז)

ט. סיכום

- עבודת הקרבנות יסודה הראשוני אינו בציווי, אלא בחפץ האדם להביע את עבודתו לבורא באמצעות מעשה של נתינה לה' והקרבה לו.
- במתן תורה נאסרה הקרבת קרבן שלא על פי ההלכות המפורטות בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה.
- במהלך השנים שאחרי חורבן בית ראשון נעלם חפץ הקרבה (ועמו נעלם יצר ע"ז).
- הגויים אינם מחויבים בתרי"ג מצוות ומותר להם להקריב בבמה. כמו כן הם רשאים להביא קרבן עולה לבית המקדש. הנביאים ניבאו שלעתיד לבוא יבואו גם הגויים למקדש.
- האפשרות של זיקה בין אומות העולם למקדש מותנית בהבנה שבית המקדש נבנה ומתנהל על ידי עם ישראל בלבד. ההיבדלות של עם ישראל מאומות העולם מאפשרת לזכות בשפע הברכה שמופיעה דרך המקדש לעם ישראל ולעולם כולו.
- אנו היום בתהליך של הכרה של עם ישראל והעולם כולו בחשיבות בניין בית המקדש וחידוש העבודה.